

L'adopció d'actituds lingüístiques: un estudi transversal sobre les actituds vers el català en adolescents de Catalunya i la Franja

Language attitude adoption: a cross-sectional study on attitudes towards Catalan among adolescents from Catalonia and La Franja

Josep UBALDE

Centre Universitari de Sociolingüística
i Comunicació. Universitat de Barcelona

Data de recepció: 16 de maig de 2012

Data d'acceptació: 24 de juliol de 2012

RESUM

Les actituds lingüístiques dels parlants d'una determinada llengua poden tenir un impacte important en la seva situació i evolució, especialment en els casos de contacte entre comunitats de parla. En el present estudi s'analitzen, comparativament, les actituds lingüístiques dels adolescents de primer d'ESO de diferents municipis de Catalunya i la Franja de Ponent. Concretament, es busca explicar el perquè de l'adopció d'aquestes actituds mitjançant un model de regressió lineal múltiple que combina les variables rellevants de diferents aproximacions empíriques i teòriques. Els resultats mostren que hi ha una major valoració d'aquesta llengua en els municipis catalans que en els de la Franja. En el context català són les variables d'identificació les que millor expliquen aquesta situació, mentre que a la Franja el factor clau és l'autoconfiança lingüística. És destacable, en els dos casos, l'efecte de les comunalitats de les diferents variables en l'explicació de les actituds.

PARAULES CLAU: actituds vers el català, Catalunya i la Franja, regressió lineal, mesures d'importància de les variables.

ABSTRACT

The linguistic attitudes of the speakers of a language can have great impact on the status and evolution of that language, particularly in cases in which there is contact among different speech communities. This study provides a comparative analysis of the attitudes towards the Catalan language among adolescents in the first year of secondary school in different municipalities of Catalonia and the bordering Catalan-speaking region of Aragón, known as *La Franja*. The primary aim of this article is to explain the causes of language attitude in adolescents. To do so, we use a multiple linear regression model that combines the most significant variables of different empirical and theoretical approaches. The results show a higher appre-

ciation for the Catalan language in the municipalities of Catalonia than in those the neighbouring areas of La Franja. Whilst this situation is best explained by identity variables in Catalonia, linguistic self-confidence is the key factor in the case of La Franja. In both cases, the effects of commonalities among the different variables are noteworthy in explaining language attitudes.

KEY WORDS: attitudes towards Catalan, Catalonia and La Franja, linear regression, variable importance measures.

1. INTRODUCCIÓ

Les actituds lingüístiques proporcionen una informació molt útil a l'hora d'explicar l'estat i l'evolució de les llengües en els casos de contacte entre comunitats de parla. Tot i que les actituds lingüístiques es concreten en el comportament individual, es constitueixen i es modifiquen per causes psicosocials (Baker, 1992: 26). És així que les actituds lingüístiques han suscitat un gran interès en el camp de la sociolingüística (Strubell, 2011: 169-181), sobretot quant a l'estudi del bilingüisme i els fenòmens que se'n deriven, com són la diglòssia, la substitució o el manteniment de les llengües. Com que les actituds s'adopten i es modifiquen socialment, conèixer quines són les causes d'aquesta formació o d'aquest canvi pot permetre incidir de manera més eficaç sobre la percepció i els comportaments dels individus. Baker (1992: 9) suggereix que els estudis d'actituds proporcionen indicadors socials sobre l'estat de les llengües, el canvi en les valoracions de les persones i també sobre les possibilitats d'èxit en la implementació d'una política.

En el present treball es realitza una anàlisi quantitativa sobre les actituds lingüístiques vers el català manifestades pels adolescents enquestats en diversos municipis de Catalunya i la Franja de Ponent.¹ La comparació de les valoracions dels adolescents es duu a terme entre aquests territoris perquè presenten una vitalitat etnolingüística notablement diferenciada, la qual cosa pot tenir efectes importants sobre la naturalesa de les actituds dels enquestats. Diferents autors han posat de manifest la millor valoració que fan els estudiants de zones de Catalunya que no pas de la Franja en relació amb la llengua catalana (Huguet i Suïls, 1998; Bretxa, Comajoan i Sorolla, 2009). Resulta oportú, doncs, analitzar comparativament les actituds dels adolescents d'aquests territoris.

Els dos objectius que es persegueixen en l'article són: primer, conèixer els principals factors psicosocials implicats en l'adopció de les actituds lingüístiques. Es pretén unificar, sota una mateixa anàlisi, els factors que apareixen com a rellevants en les dife-

1. Les dades per a l'elaboració d'aquest treball procedeixen del projecte *Resocialització i llengües (RESOL): els efectes lingüístics del pas de l'educació primària a secundària en contextos plurilingües*. Projecte finançat pel Ministeri d'Educació i Ciència (HUM2006-05860/FILO). Investigador principal: Dr. F. Xavier Vila i Moreno. El projecte rep també el suport del grup de recerca consolidat Grup d'Estudi de la Variació (2009 SGR 521), reconegut per l'AGAUR de la Generalitat de Catalunya.

rents aproximacions empíriques i teòriques, tractant de determinar els seus efectes relatius sobre la variable estudiada a partir d'una anàlisi de regressió lineal múltiple. Concretament, s'empraran els coeficients de regressió estandarditzats juntament amb les correlacions semiparcials. I, segon, sobre la base dels resultats obtinguts s'intentarà entendre per què es poden donar les diferències actitudinals entre els dos grups analitzats.

2. MARC TEÒRIC

2.1. *L'actitud lingüística: variable explicativa i variable explicada*

El constructe teòric d'actitud fou elaborat primerament pels sociòlegs William Isaac Thomas i Florian Znaniecki el 1918 en el seu clàssic estudi sobre la conducta en la vida quotidiana dels camperols polonesos emigrats als Estats Units d'Amèrica. Per a aquests autors, les actituds tenen una dimensió mental i subjectiva, però, al mateix temps, tenen una dimensió social, atès que han de ser considerades com la plasmació en les persones dels valors definits per la societat vers un objecte social (Ibáñez, 2003: 186).

Tot i la definició inicial presentada per aquests autors, al llarg de la història i des de diverses disciplines i perspectives teòriques, la conceptualització de les actituds s'ha anat modificant. No obstant això, és força generalitzada la idea que les actituds són el producte de la interrelació de tres components: el cognoscitiu, que constitueix la base de l'actitud, està format per creences i coneixements sobre un objecte determinat; l'afectiu, conjunt de vivències, emocions, sentiments i preferències que condicionen l'actitud cap a aquest objecte, i el comportamental, que representa la manifestació de l'acció i la declaració d'intencions que permeten identificar les actituds (Baker, 1992: 12). Sembla que també hi ha consens a entendre l'actitud com una variable intermèdia que permet explicar les conductes dels individus vers els objectes socials. En el present treball s'estudia un tipus particular d'actituds, que són les lingüístiques. Es tracta de les valoracions de les persones vers les llengües i les varietats, les quals fan referència a les actituds sobre els individus i grups que les representen (Ryan, Giles i Sebastian, 1982: 1-2, citat a Baldaquí, 2004).

Com assenyala el sociòleg del llenguatge Joshua A. Fishman, en l'estudi dels comportaments i les actituds lingüístiques és de gran rellevància la relació existent entre la llengua i la identitat. Així ho posa de manifest la teoria de la identitat etnolingüística de Giles i Johnson (1987), la qual es construeix entorn de la teoria de la identitat social de Tajfel (1981). Segons aquest psicòleg social, la identitat de les persones sorgeix a partir d'un procés de categorització i de comparació social. S'utilitzen categories per ordenar, simplificar i comprendre la realitat; és així com hom s'ubica a si mateix i classifica els altres en categories socials. La valoració positiva o negativa de les diferents categories es produeix a partir de la comparació social entre els grups d'individus que les componen. D'aquesta manera, hom tendeix a identificar-se amb els grups

que comporten una major valoració i a abandonar aquells dels quals es percep una valoració menor o negativa. D'altra banda, en la comparació es busca reforçar positivament la pertinença a l'endogrup, per la qual cosa, quan de la comparació sorgeix una valoració negativa, és a dir, quan es percep inferioritat en algun aspecte, es fa ús de diferents estratègies per tal de capgirar la situació.

Així doncs, la identitat etnolingüística es basa en el procés d'identificació social que sorgeix de les relacions que s'estableixen en les situacions de contacte entre comunitats de parla.

A fi d'entendre la valoració que els individus fan de la seva pertinença a un grup lingüístic, es pot encaixar la teoria de la identitat social amb la teoria de la vitalitat etnolingüística, formulada inicialment per Giles, Bourhis i Taylor (1977). Per a aquests autors, la força i la vitalitat d'una llengua vénen determinades per una sèrie de factors socioestructurals que poden determinar la importància d'aquesta per als seus parlants. Aquests factors són: l'evolució demogràfica d'un grup lingüístic, que correspon al nombre relatiu de parlants d'una llengua; l'estatus socioeconòmic, que representa el grau d'accés que un grup lingüístic té sobre els recursos econòmics i els serveis, i la representació institucional, que fa referència al grau de control d'un grup lingüístic sobre les polítiques i els mitjans institucionals. Allò que guia el comportament és la percepció que es té d'aquesta vitalitat, la qual es coneix com a vitalitat etnolingüística subjectiva. Aquesta percepció en realitat no ve influenciada per la vitalitat objectiva, sinó per l'experiència pròpia derivada de la xarxa de contactes individuals (Clément, 2005: 38).

En el model sociocontextual d'explicació de com s'adquireixen segones llengües (Clément i Noels, 2001; Noels i Clément, 1996), es proposa la xarxa social com a variable antecedent a l'hora d'explicar les actituds lingüístiques positives i el sentiment de pertinença cap al grup de segona llengua. En aquest model apareix el constructe de confiança lingüística com un element clau per tal d'entendre les relacions entre grups. La confiança es pot definir com el grau d'angoixa o de confiança que sent un individu en el moment d'emprar una segona llengua. La confiança lingüística actuarà de variable medidora en el procés d'adquisició de segones llengües: les característiques dels contactes individuals amb els membres de l'altre grup (la freqüència i la qualitat) són les que determinen la confiança de l'individu en si mateix. Alhora, la confiança també pot tenir una influència sobre les actituds cap a l'altre grup i, per tant, sobre la seva identificació amb aquest.

2.2. Els estudis d'actituds lingüístiques sobre Catalunya i la Franja

Hi ha diferents estudis realitzats en el context català, i també en el de la Franja, en relació amb les situacions de multilingüisme, en què les actituds són incorporades a l'anàlisi:

Ros, Huici i Cano (1990) van investigar les relacions entre els grups lingüístics de l'Estat espanyol sota el marc de la teoria de la identitat etnolingüística. Per a l'anàlisi

de la identitat social es va construir un índex anomenat d'identitat substractiva, compost a partir de la diferència obtinguda entre la identitat del grup propi (de la comunitat autònoma) i l'espanyola. Van determinar que existia una forta relació positiva entre la identitat substractiva i la preferència per l'ús de la llengua pròpia, així com també en relació amb els sentiments cap a aquesta. En el mateix estudi van trobar que els individus de grups lingüístics amb una identitat substractiva més elevada consideraven la llengua pròpia com la característica definidòria del grup i n'explicaven l'ús apellant a raons de caràcter endogrupal (voluntat de diferenciació, defensa de la llengua i cohesió interna). Per contra, les regions amb una identitat substractiva baixa atorgaven més importància a l'ús del castellà que al de la llengua pròpia. I la identificació amb el grup propi no venia condicionada per la llengua, sinó per altres factors (per exemple, el geogràfic).

Viladot i Siguan (1992) també van aplicar les teories de la identitat i la vitalitat etnolingüística per estudiar els comportaments i actituds lingüístics dels catalans. Aquests autors exploren quins factors tenen un pes més elevat a l'hora d'explicar la variable d'actitud cap al català, construïda a partir d'una sèrie de preguntes sobre els usos de la llengua i les valoracions sobre aquest ús. De la seva anàlisi es desprèn que les variables d'identificació etnolingüística són les que tenen més relació amb les actituds, de forma positiva considerar-se català i negativa considerar-se castellà. També apareix com una variable explicativa rellevant la percepció de l'estatus del català respecte al castellà.

Diverses investigacions socials fetes a la Franja mostren que, en general, la major part dels habitants d'aquest territori, independentment del fet de ser catalanòfons, s'identifiquen com a aragonesos (Espluga, 2008: 42). Per als habitants d'aquest territori, la llengua no és percebuda com un element central a l'hora de constituir la seva identitat social. Com explica Espluga (2008), des d'Aragó es tendeix a construir una identitat col·lectiva mitjançant un seguit de símbols que conformen els trets d'identitat amb què certs poders dibuixen una determinada imatge d'Espanya. Es promouen uns símbols que, entre altres coses, exclouen alguns dels trets més identitaris de la Catalunya moderna, com és la seva llengua.

Una altra línia d'investigació, encapçalada per Àngel Huguet, ha centrat l'atenció a trobar les variables que expliquen les actituds dels estudiants de diferents contextos sociolingüístics, tals com la frontera catalano-aragonesa (Huguet i Suïls, 1998) o les localitats catalanes de Girona i de Lleida (Huguet, 2007). En aquests treballs es dona importància a la socialització dels individus per explicar les actituds i els comportaments lingüístics. Es destaca el paper que tenen el context familiar i l'escola a l'hora de transmetre uns valors i unes pautes de comportament.

En el primer dels dos estudis referenciats s'analitzen les actituds vers el català i el castellà en una mostra d'alumnes d'instituts de dues zones frontereres entre Catalunya (Baix Segre) i la Franja (Baix Cinca). En ambdues zones s'observen unes actituds favorables cap al català, malgrat que és al Baix Cinca on hi ha uns percentatges més baixos de valoracions positives. Una primera constatació davant d'aquesta diferència és l'assistència a classes de català (que a la Franja és opcional), atès que els alumnes que assistien a les classes de l'idioma tenien unes valoracions més pròximes a les que van donar els alumnes del Baix Segre. Un altre factor que en l'estudi sembla tenir influèn-

cia sobre les actituds és la condició lingüística familiar. Quant al segon estudi d'Huquet mencionat anteriorment, aquest es va dur a terme sobre una mostra d'estudiants universitaris de les localitats de Girona i Lleida. Van observar que les variables que més influeixen en les actituds lingüístiques vers el català eren: la llengua familiar, sent les actituds més favorables les d'estudiants que tenien com a primera llengua el català; el model lingüístic escolar, atès que els alumnes escolaritzats en català presentaven unes actituds més positives vers l'idioma, i a més, va resultar també destacable la llengua predominant de la ciutat (context sociolingüístic).

En resum, un volum considerable dels estudis que treballen amb la variable d'actitud lingüística destaquen l'existència d'una relació important amb els sentiments d'identificació (etnolingüística, etnonacional, etc.). D'altra banda, el model sociocontextual ha posat de manifest la rellevància que té la xarxa social en la configuració de la identitat i de les actituds, així com el paper mediador de la confiança percebuda en l'ús de la llengua. Finalment, altres investigacions destaquen la importància que tenen la llengua familiar i el paper de l'escola en la formació de les actituds dels adolescents. Aquestes seran les variables que posarem a prova en relació amb l'explicació de les actituds lingüístiques vers el català manifestades pels adolescents dels municipis de Catalunya i de la Franja.

3. MÈTODE D'ESTUDI

3.1. *Obtenció de les dades*

L'anàlisi quantitativa s'ha efectuat sobre un total de 2.167 adolescents. Constitueixen la població de l'alumnat de primer d'ESO de 24 instituts de Catalunya i la Franja que va assistir a les classes en el moment en què es va efectuar la recollida de qüestionaris. Es tracta de la totalitat dels instituts de diferents municipis seleccionats pertanyents als dos territoris (taula 1).² Aquests municipis van ser seleccionats per representar unes tipologies determinades, les quals sorgeixen de la combinació de dues variables principals: el tipus d'hàbitat (urbà, semiurbà i rural) i la llengua ambiental predominant (català, bilingüe i castellà).³ Aquest disseny d'investigació respon als objectius del projecte RESOL, en el qual s'emmarca aquest estudi (vegeu Bretxa i Vila,

2. Els municipis seleccionats de Catalunya van ser Manlleu ($n = 198$), Mataró ($n = 1.141$), Sant Just Desvern ($n = 163$), Sant Joan Despí ($n = 267$) i Balaguer ($n = 178$). I els de La Franja van ser Fraga ($n = 166$), Saidí ($n = 10$), el Torricó ($n = 8$) i Tamarit de Llitera ($n = 36$).

3. Pot sorprendre que en els resultats que es presentaran a continuació no es tinguin en compte els nivells de significació relatius als índexs i coeficients de l'anàlisi. Tal com es comenta en el text, la investigació ha estat centrada en l'estudi d'unes poblacions «típiques» on no hi ha hagut selecció aleatòria de casos. És per això que resultaria inapropiat pretendre fer inferència estadística. D'acord amb el caràcter exploratori del present estudi, les dades obtingudes permeten interpretar les actituds manifestades pels alumnes de primer d'ESO dels municipis escollits, les quals poden ajudar a esbossar també les del conjunt de l'alumnat de primer d'ESO de Catalunya i la Franja.

2012: 3-5). En el conjunt dels municipis catalans, la població resultant a estudiar va ser de 1.947 individus i, en el cas dels de la Franja, va ser força inferior, exactament de 220 individus. El treball de camp es va dur a terme durant el curs 2008-2009. Les dades obtingudes procedeixen d'un qüestionari sociolingüístic elaborat en el marc del projecte RESOL que recull informació sociodemogràfica, d'usos, competències i actituds lingüístiques, consum cultural i xarxa social dels enquestats.

TAULA 1
Municipis escollits

<i>Catalunya</i>		<i>La Franja</i>	
<i>Municipis</i>	<i>n</i>	<i>Municipis</i>	<i>n</i>
Manlleu	198	Fraga	166
Mataró	1.141	Saldí	10
Sant Just Desvern	163	El Torricó	8
Sant Joan Despí	267	Tamarit de Llitera	36
Balaguer	178	—	—
<i>N</i>	1.947	<i>N</i>	220

3.2. *Variables utilitzades*

En aquest estudi s'analitzen les variables que semblen tenir més importància en els estudis d'actituds que s'han dut a terme, juntament amb el sexe com a variable de control. A continuació es detalla, sobre cadascuna de les variables d'estudi, el procés de construcció que s'ha efectuat a partir de les preguntes del qüestionari, així com la seva naturalesa i grau de consistència:

— Índex d'actitud vers el català ($\alpha_{Cat.} = 0,77$; $\alpha_{Fr.} = 0,77$): variable escalar que va del valor -10 (actitud totalment negativa) al valor 10 (actitud totalment positiva). Aquest índex procedeix de la combinació de 10 ítems, dels quals 5 feien referència a actituds positives vers la llengua i 5 a actituds negatives (vegeu Huguet i Suïls, 1998).

— Identificació catalana, aragonesa i espanyola. Variables escalars que van del valor 0 (poca identificació) al 10 (identificació elevada). Aquestes variables s'han utilitzat directament a partir de la pregunta formulada en el qüestionari. Es demanava als enquestats que ubiquessin en una escala numèrica el seu grau d'identificació amb la comunitat autònoma⁴ (Aragó en el cas de la Franja) i amb el conjunt de l'Estat espanyol.

4. En el qüestionari es preguntava també sobre el grau d'identificació europeu i es deixaven dues escales més sense especificar, oferint la possibilitat als enquestats d'afegir altres opcions identitàries (identificacions locals, lingüístiques, etc.). En aquest estudi no s'han tractat aquestes altres opcions; queda pendent per a pròxims treballs. No obstant això, cal dir que el percentatge d'alumnes enquestats de la Franja que va especificar que se sentia català va ser del 4,1 %. Atesa la baixa freqüència de resposta, s'ha decidit no analitzar aquests aspectes en aquest estudi.

— Índex de competència ($\alpha_{Cat.} = 0,85$; $\alpha_{Fr.} = 0,93$): escala compresa entre el valor 0 (desconeixement del català) i el 10 (màxim coneixement del català). És el resultat de la mitjana aritmètica entre quatre variables escalars que recullen l'autopercepció del nivell de parla, d'escriptura i de comprensió oral i escrita (extretes de l'EULC03).

— Índex de confiança ($\alpha_{Cat.} = 0,86$; $\alpha_{Fr.} = 0,90$): variable escalar que va del valor 1 (confiança baixa) al 5 (confiança elevada). Aquest índex procedeix de la combinació de 12 ítems mitjançant la mitjana aritmètica, on 6 feien referència a la confiança i 6 a l'ansietat percebudes a l'hora d'utilitzar el català (adaptació de Clément i Baker, 2001).

— Llengua inicial (L1) catalana. Variable dicotòmica que pren el valor 1 quan la llengua inicial és el català i 0 en cas contrari.

— Llengua inicial (L1) castellana. Variable dicotòmica que pren el valor 1 quan la llengua inicial és el castellà i 0 en cas contrari.

— Diferència d'ús de català i castellà en la xarxa social: escala compresa entre el valor -1 (màxim ús de castellà) i el valor 1 (màxim ús de català). La variable s'ha construït a partir de la diferència obtinguda entre la proporció de contactes en català i en castellà de la xarxa social dels enquestats.

— Sexe (home): variable dicotòmica que pren el valor 1 quan la persona és home i 0 quan és dona.

3.3. Tècniques d'anàlisi

En les investigacions en les quals el marc teòric porta a l'especificació d'un model de variables independents ($X_1, X_2 \dots X_k$) a partir del qual s'intenta donar compte d'una altra dependent (Y), una tècnica adequada d'anàlisi és la regressió múltiple. S'han analitzat les dades partint del supòsit que les variables es relacionen linealment. És així que s'ha utilitzat la regressió lineal mitjançant mínims quadrats ordinaris per modelitzar les relacions entre aquestes. Aquest procediment d'anàlisi es pot utilitzar per quantificar el grau d'associació lineal entre la variable dependent i una sèrie de variables independents o explicatives. A més, la tècnica de regressió no només preveu l'efecte conjunt del model, sinó que també permet calibrar la influència de cadascuna de les variables predictives controlant l'efecte que poden exercir entre si.

A fi d'avaluar la importància relativa de les diferents variables s'han obtingut tant els coeficients de regressió estandarditzats (β) com els coeficients de correlació semiparcial (sr). Els coeficients normalment utilitzats en l'anàlisi de regressió lineal múltiple per calcular la influència relativa de les variables independents sobre la dependent solen ser els anomenats coeficients de regressió estandarditzats o pesos *beta*. Mitjançant aquests es pot comparar l'impacte que cada variable independent exerceix, tot indicant el canvi que es produeix en la variable dependent quan cadascuna d'aquestes varia en una unitat de desviació estàndard (mantenint-se la resta constants). No obstant això, quan es produeix un cert nivell de col·linealitat entre les variables independents, aquests coeficients comptabilitzen la variància compartida entre els regressors i no poden expressar la seva contribució neta sobre la variable estudiada. És així que

en aquest estudi es proposa una anàlisi complementària a partir dels coeficients de correlació semiparcial. El seu valor elevat al quadrat expressa la proporció de variància que cada variable independent aporta de manera «exclusiva» al model. D'aquesta manera es poden determinar tant els efectes únics de les variables com també la quantitat de variància explicada per combinacions lineals entre aquestes, és a dir, de manera comuna.

4. PRESENTACIÓ DELS RESULTATS

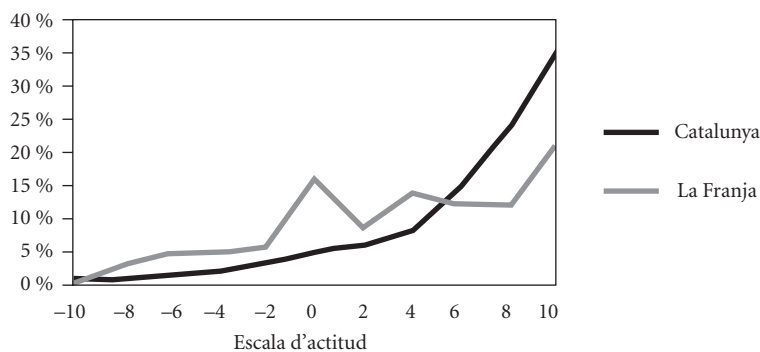
4.1. *L'actitud vers el català en els adolescents de Catalunya i la Franja*

Els adolescents pertanyents als instituts dels municipis catalans presenten unes actituds bastant més positives que els dels municipis de la Franja (gràfic 1 i taula 2). En el conjunt dels centres catalans trobem una actitud mitjana de 6,4, tot i que el valor modal se situa al capdamunt de l'escala, és a dir, en el 10. D'altra banda, el valor central de la distribució correspon al 8. Pel que fa al grau de dispersió de les actituds, es pot dir que estan bastant disgregades respecte als valors centrals, amb una desviació típica de 4,3 i un IQR (*interquartile range*) de 6. Quant al conjunt d'alumnes dels municipis de la Franja, trobem una actitud mitjana bastant més baixa, concretament de 3,6, tot i que la moda se situa també en el valor màxim de l'escala. L'actitud mitjana de la distribució és la meitat que en el cas anterior: concretament correspon al valor 4. Pel que fa a la dispersió de la variable, aquesta està més disgregada que en els municipis catalans, ja que presenta una desviació típica de 5,2 i un IQR de 8.

En resum, es pot dir que hi ha una diferència important entre les actituds vers el català en el conjunt de municipis d'ambdós territoris, atès que les dels adolescents de la Franja, tot i que tendeixen a ser positives, ho són la meitat que en el cas dels de Catalunya. Cal dir també que, tot i haver-hi una dispersió considerable en els dos

GRÀFIC 1

Distribució en l'escala d'actituds vers el català. Instituts de Catalunya i la Franja

territoris, a la Franja hi ha un major repartiment de les actituds al llarg de l'escala. Per contra, en el context de Catalunya, hi ha una major concentració de casos en els valors més alts.

A la taula 2 es presenta una breu descripció dels resultats de la resta de les variables. Pel que fa a les d'identificació (catalana, aragonesa i espanyola), s'observa que hi ha unes mitjanes elevades en els dos territoris. No obstant això, mentre que la identificació mitjana amb les comunitats autònomes respectives és similar (7,6 a Catalunya i 7,8 a la Franja), la identificació mitjana espanyola és més gran a la Franja (7,3 en el context català respecte al 8,9 de la Franja). Trobem també diferències pel que fa a la competència i a la confiança percebudes, ja que apareixen unes mitjanes més grans entre els alumnes de Catalunya que entre els de la Franja (8,7 i 6,8 respectivament en competència, i 4,12 i 3,43 en autoconfiança). Pel que fa a l'ús del català i del castellà s'observen unes divergències més grans. Hi ha una diferència d'ús en la xarxa social (XS) favorable al castellà en tots dos territoris, tot i que a Catalunya la diferència mitjana és bastant menor que a la Franja (-0,09 respecte a -0,54). Un terç dels enquestats dels instituts de Catalunya tenen L1 catalana, mentre que a la Franja només representen un 10,9%. Pel que fa a la L1 castellana, el percentatge d'enquestats és similar entre els alumnes de les dues zones (37,2% respecte a 42,7%). Finalment, aproximadament la meitat dels enquestats són homes en el conjunt dels municipis.

TAULA 2
Estadístics de resum

	Catalunya			La Franja		
	Mitjana	Desv. est.	Percent.	Mitjana	Desv. est.	Percent.
1. Actitud cat.	6,38	4,28		3,64	5,17	
2. Identif. cat./arag.	7,60	3,06		7,87	3,13	
3. Identif. esp.	7,38	3,28		8,96	2,35	
4. Compet. cat.	8,76	5,26		6,82	10,67	
5. Confiança cat.	4,12	0,71		3,43	0,96	
6. Cat.-cast. en XS	-0,09	0,76		-0,54	0,51	
7. L1 cat.			33,90			10,90
8. L1 cast.			37,20			42,70
9. Sexe (home)			51,00			54,60

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades del projecte RESOL.

4.2. Factors rellevants en l'adopció de les actituds vers el català

A la taula 3 es mostren els coeficients de correlació d'ordre zero de Pearson (r) entre les variables considerades. S'observen algunes diferències en les relacions bivariades amb l'actitud cap al català entre les dues zones estudiades: mentre que hi ha una forta

correlació amb les variables d'identificació en els contextos catalans ($r_{21} = 0,57$ i $r_{31} = -0,21$), a la Franja el grau d'associació és molt més baix ($r_{12} = 0,16$ i $r_{13} = -0,12$). Tant l'ús del català a la xarxa social com la llengua inicial dels enquestats presenten una associació considerable amb la variable d'actitud en el cas de Catalunya ($r_{61} = 0,40$ i $r_{71} = 0,38$), mentre que a la Franja s'observen unes relacions no tan importants ($r_{16} = 0,24$ i $r_{17} = 0,22$). D'altra banda, hi ha una certa coincidència amb les competències, així com amb la confiança percebuda, ja que presenten un grau d'associació important en el conjunt de municipis, especialment en el context de la Franja (són $r_{41} = 0,27$ i $r_{51} = 0,42$ a Catalunya, i $r_{14} = 0,42$ i $r_{15} = 0,48$ a la Franja). Cal dir que el sexe (concretament el fet de ser home) té una minsa associació negativa amb la variable dependent ($r_{91} = -0,11$ i $r_{19} = -0,19$).

TAULA 3
Correlacions d'ordre zero de Pearson entre les variables considerades*

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Actitud cat.		0,16	0,12	0,42	0,48	0,24	0,22	-0,17	-0,19
2. Identif. cat./arag.	0,57		0,68	0,17	0,17	0,13	0,08	0,00	0,10
3. Identif. esp.	-0,21	0,04		0,21	0,22	0,10	0,05	0,08	0,03
4. Compet. cat.	0,27	0,40	0,04		0,66	0,37	0,27	-0,16	-0,12
5. Confiança cat.	0,42	0,49	-0,12	0,50		0,45	0,31	-0,17	-0,11
6. XS cat.-cast.	0,40	0,42	-0,42	0,24	0,37		0,38	-0,38	-0,17
7. L1 cat.	0,38	0,41	-0,37	0,23	0,34	0,63		-0,30	-0,06
8. L1 cast.	-0,34	-0,33	0,31	-0,19	-0,26	-0,55	-0,55		-0,01
9. Sexe (home)	-0,11	-0,05	-0,04	-0,06	-0,05	-0,02	-0,01	0,03	

* Corresponents als instituts de Catalunya (per sota de la diagonal) i de la Franja (per sobre de la diagonal).

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades del projecte RESOL.

També es desprèn de la taula de correlacions que hi ha associacions importants entre la resta de les variables. Arran d'aquesta observació es decideix excloure algunes variables per evitar la redundància i la col·linealitat en l'anàlisi de regressió: apareix un nivell elevat de correlació entre la competència i la confiança amb el català en els dos àmbits territorials. Es resol excloure la primera de les dues variables, ja que teòricament la competència és una dimensió que s'engloba dintre del concepte més ampli de confiança lingüística. A més, la confiança percebuda presenta una associació més forta amb la variable d'actitud. També hi ha una correlació alta en ambdós territoris entre la diferència d'ús de català i castellà en la xarxa social i la L1 catalana i la castellana. En aquest cas es decideix mantenir la llengua inicial i excloure les altres dues. Com s'ha comentat en apartats anteriors, la llengua inicial apareix com una variable important en la literatura científica. També es procedeix d'aquesta manera considerant que les llengües de la xarxa social poden estar condicionades en gran mesura per la llengua inicial. A més a més, la variable L1 presenta menys interrelació amb les independents.

Malgrat eliminar aquestes variables, s'observen també correlacions específiques en el conjunt de municipis de cada territori. En el cas dels instituts de la Franja, sentir-se aragonès i sentir-se espanyol té una elevada relació positiva ($r_{32} = 0,68$). En canvi, no hi ha associació en el cas dels instituts catalans. Considerant la importància tant teòrica com empírica d'aquestes variables, es decideix incloure-les en el model. Finalment, en el cas de Catalunya, trobem una interrelació entre les variables d'identificació, confiança lingüística i llengua inicial catalana. No trobem la mateixa intensitat de relació entre aquestes variables en el context de la Franja. Es decideix mantenir-les també per examinar-ne la influència sobre les actituds.

Una vegada seleccionades les variables predictives, passem a mesurar els seus efectes a l'hora de donar compte de les actituds vers el català. A la taula 3, i de manera il·lustrativa al gràfic 2, es mostren els principals resultats de l'anàlisi de regressió lineal múltiple.⁵ La primera constatació és que el model de regressió amb les variables considerades té una major capacitat explicativa per a les actituds lingüístiques dels adolescents dels instituts catalans que per als de la Franja. Concretament, en el conjunt dels municipis de Catalunya, el model contribueix a explicar un 40% de la variància de la variable dependent, exactament $R^2 = 0,407$. En canvi, la combinació de variables seleccionades no arriba al 30% pel que fa a les actituds dels adolescents de la Franja ($R^2 = 0,286$).

TAULA 4
Regressió lineal múltiple. Instituts de Catalunya i la Franja

	Catalunya (N = 1588)		La Franja (N = 150)	
	β	sr^2	β	sr^2
Identif. cat./arag.	0,471	0,146	0,195	0,019
Identif. esp.	-0,172	0,024	-0,125	0,007
Confiança cat.	0,143	0,015	0,448	0,169
L1 cat.	0,071	0,003	0,081	0,006
Sexe (home)	-0,098	0,009	-0,176	0,030
R^2	0,407		0,286	
R^2 ajust.	0,405		0,261	
Variància dels factors		0,198		0,231
Comunalitats		0,209		0,055

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades del projecte RESOL.

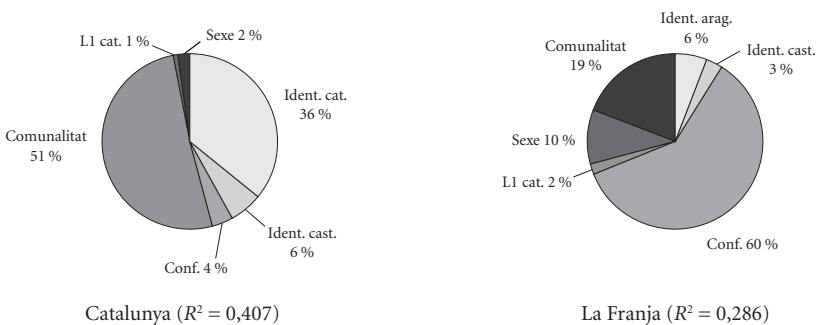
5. Per conèixer el nivell de multicollinearitat del model de regressió s'han obtingut els indicadors de tolerància de les diferents variables, amb un resultat mitjà de 0,75 (rang 0,6-0,9) per a Catalunya i de 0,73 (rang 0,4-0,9) per a la Franja. Es gestionarà aquesta situació mitjançant la comparació entre els coeficients beta i els coeficients de correlació semiparcial. Com que no és pretén fer inferència estadística, no s'ha comprovat el compliment dels requeriments per a l'ús dels contrastos d'hipòtesis. Finalment, cal advertir que en l'anàlisi multivariable s'ha reduït considerablement el nombre total de casos a causa de la manca de resposta (-359 i -70 individus per als municipis de Catalunya i els de la Franja, respectivament). No obstant això, ja que el volum d'individus continua essent suficient per a l'anàlisi, s'ha decidit no imputar-los els valors i excloure'ls de l'anàlisi.

La segona constatació important derivada de l'anàlisi de regressió és que les variables considerades tenen uns efectes diferents entre els territoris analitzats. En el cas dels adolescents dels municipis de Catalunya, els coeficients beta mostren que les variables identitàries són les que més impacte tenen sobre les actituds vers el català, de manera positiva i en major mesura sentir-se català ($\beta = 0,471$) i negativament i en molt menor mesura el fet de sentir-se espanyol ($\beta = -0,172$). La variable que segueix en importància és la confiança lingüística. I tant la llengua inicial com el sexe tenen un pes insignificant. Aquesta mateixa ordenació mostren les correlacions semiparcials elevades al quadrat: la identificació catalana aporta un 14,6 % d'informació «exclusiva» al model, una contribució molt per sobre de la de les variables restants. D'altra banda, cal destacar que el 20,9 % de la variància de la variable explicada és resultat de diferents combinacions lineals entre els predictors del model. En termes percentuals (gràfic 2), el 51 % (obtingut amb $sr^2 = 20,9\%$ de la variància total) del coeficient de determinació és degut a les comunalitats, mentre que el 49 % restant correspon als efectes específics de cada variable. Així doncs, i resumint, la major part de la variància de les actituds és representada de manera comuna entre les variables del model, però destaca la contribució exclusiva que aporta la identificació catalana.

En el cas dels municipis de la Franja, els coeficients de regressió i de correlació semiparcial mostren una situació molt diferent a l'anterior. Els pesos beta indiquen que la variable amb més poder explicatiu és la confiança lingüística amb el català ($\beta = 0,448$), la qual té un pes molt més gran que qualsevol de les restants. Els quadrats dels coeficients de correlació semiparcial mostren que la confiança contribueix de manera exclusiva en un 16,9 % en l'explicació de la variància de la variable dependent. D'altra banda, tot i que els coeficients beta indiquen que les variables següents en importància són les d'identificació, el sexe té una contribució específica més gran; concretament representa un 10 % de l' R^2 obtingut ($sr^2 = 3\%$ de la variància total). Així doncs, sembla que el fet de ser home pot comportar algun efecte negatiu sobre les actituds. D'altra banda, igual que en el cas dels municipis catalans, la llengua ini-

GRÀFIC 2

Percentatges de variància específica i comuna en relació amb l' R^2 obtingut*

* Calculats a partir dels quadrats dels coeficients de correlació semiparcial.

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades del projecte RESOL.

cial hi té un pes escàs. A diferència del que passa en el conjunt d'instituts catalans, les variables d'identificació no tenen tanta importància. Finalment, cal destacar que també hi ha una part igualment important de comunalitats en l'explicació de la variable dependent, la qual representa el 19 % del total de l' R^2 obtingut ($sr^2 = 5\%$ de la variància total).

5. CONCLUSIONS

Aquest treball suposa una contribució a la capacitat explicativa en la recerca sobre l'adopció d'actituds lingüístiques. Mitjançant les tècniques d'anàlisi utilitzades s'ha pogut determinar l'impacte que les variables procedents de diferents models teòrics tenen sobre l'adopció d'actituds vers el català en els adolescents:

Primerament, s'ha comprovat que les actituds dels adolescents dels municipis de Catalunya i de la Franja estan diferenciades, essent gairebé la meitat de positives en el segon cas que en el primer.

En el context català, el factor més rellevant per donar compte d'aquestes percepcions ha resultat ser el sentiment d'identificació, sobretot la identificació catalana, i en menor grau i de manera negativa, la identificació espanyola. Per contra, a la Franja, malgrat que hi ha un elevat grau d'identificació amb Aragó i també amb Espanya entre els alumnes enquestats, no ha aparegut aquesta relació. Com van demostrar Ros, Huici i Cano (1990), a les regions on hi ha una vitalitat etnolingüística elevada la llengua representa un element de gran importància en la construcció de la identitat. En canvi, en regions amb una baixa vitalitat etnolingüística la llengua no té un paper identitari important. Espluga (2008) també constata aquest fet per al cas de la Franja.

Mentre que en els municipis de Catalunya la confiança lingüística no té un paper destacable a l'hora d'explicar les actituds dels adolescents, en els municipis de la Franja presenta una forta relació positiva. Així, els adolescents que mostren unes actituds més positives probablement seran els que han estudiat català, els quals es veuran més segurs a l'hora d'emprar la llengua i podran valorar-ne el seu ús. Cal dir, en aquest context, que la confiança percebuda ha resultat tenir un grau de relació més alt amb les actituds que no pas la competència lingüística analitzada per altres autors.

Pel que fa a la llengua inicial dels enquestats, podem dir que no ha resultat rellevant en cap dels dos contextos analitzats. Malgrat la importància que Huguet i Suils (1998) i Huguet (2007) han atorgat en els seus estudis a aquesta variable, sembla que té una influència exigua quan és controlada per la resta de les variables.

Finalment, cal destacar l'elevat percentatge de variància explicada per les comunalitats. En el cas dels instituts de Catalunya, s'ha vist que les variables considerades comparteixen una gran part de la seva capacitat explicativa, fet que ens pot estar indicant que fan referència a una mateixa dimensió a l'hora d'explicar la variable dependent. En el context de la Franja, les comunalitats no tenen un pes tan important, tot i que també s'ha observat un percentatge considerable de variància explicada de manera conjunta.

Aquests resultats mostren la situació existent en els diferents municipis seleccionats de Catalunya i la Franja. No obstant això, representa una limitació del present estudi el fet de no poder garantir la representativitat sobre la totalitat de la població dels alumnes de primer d'ESO dels dos territoris analitzats. Un altra mancança d'aquest estudi és que no s'han analitzat les possibles relacions entre les actituds lingüístiques i les identifications locals. D'altra banda, cal recordar també que, malgrat haver obtingut una bondat d'ajust important, aquesta podria ser millorada amb la incorporació de variables que aportessin nova informació en l'explicació de la variable dependent. Finalment, com es comenta més amunt, s'han trobat uns percentatges importants de variància explicada per combinacions lineals de variables predictorres. Seria interessant desentrellar aquestes relacions mitjançant models explicatius per tal de conèixer d'una manera més aprofundida les interrelacions existents entre les variables explicatives. Totes aquestes qüestions queden pendents, doncs, per a futures investigacions.

A l'inici d'aquest article es qüestionaven els motius de les diferències actitudinals entre els adolescents d'ambdós territoris. En els resultats obtinguts s'ha vist que la confiança lingüística percebuda pels alumnes té un paper fonamental en els municipis de la Franja, on la llengua catalana gaudeix de menys vitalitat que en el context català. No obstant això, sembla que la identificació amb el grup lingüístic propi és el factor que pot marcar la diferència en les valoracions que es fan de la llengua. Com s'ha comentat, en el context de Catalunya la identificació amb la comunitat pròpia té un fort impacte positiu en les actituds. En canvi, a la Franja no hi ha una identificació diferenciada de l'espanyola, per la qual cosa el factor identitari no aconsegueix el mateix efecte que en els municipis catalans.

6. AGRAÏMENTS

L'autor d'aquest article expressa els seus agraïments als professors Xavier Vila i Llorenç Comajoan per les seves recomanacions i correccions en les primeres versions del treball.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BAKER, Colin (1992). *Attitudes and language*. Clevedon: Multilingual Matters.
- BALDAQUÍ, Josep M. (2004). *La percepció de la vitalitat etnolingüística pels jòvens de l'Alacantí*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BRETXA, Vanessa; COMAJOAN, Llorenç; SOROLLA, Natxo (2009). «De les pràctiques monolingües familiars a la identificació bilingüe: el cas dels preadolescents de Mataró i la Franja». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* (hivern). Disponible en línia a: <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm09hivern/bretxa_comajoan_sorolla1_9.htm>.
- BRETXA, Vanessa; VILA I MORENO, F. Xavier (2012). «Els canvis sociolingüístics en el pas de primària a secundària: el projecte RESOL a la ciutat de Mataró». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 22.

- CLÉMENT, Richard (2005). «Identitat, adaptació i ús lingüístic: una perspectiva psicosocial». A: *Llengua i identitat*. Barcelona: Fundació Congrés de Cultura Catalana, p. 35-50.
- CLÉMENT, Richard; BAKER, Susan (2001). «Measuring social aspects of L2 acquisition and use: scale characteristics and administration». *Research Bulletin* [University of Ottawa. School of Psychology. Language Research Laboratory], núm. 1.
- CLÉMENT, Richard; NOELS, Kimberly (2001). «Interethnic contact, identity, and psychological adjustment: the mediating and moderating roles of communication». *Journal of Social Issues*, núm. 57, p. 557-577.
- ESPLUGA, Josep (2008). «Dificultats i potencialitats de la llengua catalana per a generar identitat social a la Franja». A: MASSIP, Àngels (coord.). *Llengua i identitat*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 39-46.
- EULC03: TORRES, Joaquim (coord.); VILA I MORENO, F. Xavier; FABÀ, Albert; BRETXA I RIERA, Vanessa; PRADILLA, Miquel Àngel (2005). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria de Política Lingüística: Institut de Sociolingüística Catalana. (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. Estudis; 8)
- GILES, Howard; BOUHRIS, Richard; TAYLOR, Donald (1977). «Towards a theory of language in ethnic group relations». A: GILES, Howard (ed.). *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. Londres: Academia Press, p. 307-348.
- GILES, Howard; JOHNSON, Patricia (1987). «Ethnolinguistic identity theory: a social psychological approach to language maintenance». *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 68, p. 69-100.
- HUGUET, Àngel (2007). «Language use and language attitudes in Catalonia». A: LASAGABASTER, David; HUGUET, Àngel (ed.). *Multilingualism in European Bilingual Contexts: Language Use and Attitudes*. Clevedon: Multilingual Matters, p. 17-39.
- HUGUET, Àngel; SUÏLS, Jordi (1998). *Llengües en contacte i actituds lingüístiques: El cas de la frontera catalano-aragonesa*. Barcelona: Horsori.
- IBÁÑEZ, Tomás (ed.) (2003). *Introducció a la psicologia social*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- NOELS, Kimberly; CLÉMENT, Richard (1996). «Communicating across cultures: social determinants and acculturative consequences». *Canadian Journal of Behavioural Science*, núm. 28 (3), p. 214-228.
- ROS, María; HUICI, Carmen; CANO, Ignacio (1990). «Categorización lingüística, identidad social y atribución social». A: MUSITU OCHOA, Gonzalo (coord.). *Psicología social y sociedad del bienestar*. Vol. I. Barcelona: PPU, p. 43-49.
- STRUBELL, Miquel (2011). «Psicologia social». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 21, p. 169-181.
- TAJFEL, Henri (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VILADOT, Maria Àngels; SIGUAN, Miquel (1992). «Aproximación empírica a la teoría de la identidad etnolingüística en el contexto catalán». *Anuario de Psicología*, núm. 52, p. 79-93.